

AVRUPA ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINDA TÜRKİYE'NİN STRATEJİK ÖNEMİ

Ayşegül GÜLER¹

Öz

Enerji güvenliği kavramının 21. yüzyılla birlikte daha boyutlu ve kapsamlı bir içerik kazandığı görülmektedir. Dünyada tüketilen enerji kaynakları arasında yüksek enerji verimliliği, taşıma depolama kolaylıkları nedeniyle hidrokarbon kaynaklar yaygın olarak kullanılmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlara rağmen yakın gelecekte hidrokarbon kaynaklara olan talep azalmayacaktır. Avrupa ülkeleri petrol ve doğal gaz pazarında büyük ölçüde Rusya'ya bağımlıdır. Rusya'nın enerjiyi siyasi araç olarak kullanma hamleleri Avrupa'yı yeni kaynak ve güzergâh arayışlarına yöneltmiştir. Soğuk Savaş sonrası Orta Asya ve Hazar havzası kaynaklarının batılı şirketlere açılması, tüketim merkezlerine Türkiye güzergahından götürülmesinin desteklenmesini sağlamıştır. Avrupa bu yolla hem kaynak çeşitliği sağlarken hem de güvenli güzergaha sahip olmuştur. Jeopolitik konumu ve önemli enerji pazarlarından biri olması, kaynak ülkelerle Avrupa arasında köprü ve terminal özelliği Türkiye'yi bölgesel petrol politikaları ve stratejilerde planlamaların merkezine yerleştirmektedir. Kaynak ülkelerle Avrupa ülkeleri arasında hidrokarbon kaynakların dünya pazarlarında taşınmasında kilit rol üstlendiği için Türkiye'nin arz güvenliğine sağladığı katkı Avrupa açısından hayati önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enerji Güvenliği, Avrupa, Hazar Bölgesi, Orta Asya, Türkiye.
JEL Sınıflandırması: F50, P18, Q41.

TURKIYE'S STRATEGIC IMPORTANCE IN ENSURING EUROPEAN ENERGY SUPPLY SECURITY

Abstract

It is seen that the concept of energy security has gained a more dimensional and comprehensive content with the 21st century. Among the energy resources consumed in the world, hydrocarbon resources are widely used due to their high energy efficiency and ease of transportation and storage. Despite investments in renewable energy sources, the demand for hydrocarbon resources will not decrease in the near future. European countries are heavily dependent on Russia for oil and natural gas. Russia's moves to use energy as a political tool have led Europe to search for new sources and routes. After the Cold War, the Türkiye route was supported by opening up the resources of Central Asia and the Caspian basin to western companies. That's why Europe has resource diversity and safe routes. Türkiye's geopolitical location, being one of the important energy markets, and its bridge and terminal feature for Europe place Türkiye at the center of regional oil policies and strategies. Türkiye's contribution to security of supply is vital for Europe.

Keywords: Energy Security, Europe, Caspian Region, Central Asia, Türkiye.
JEL Classification: F50, P18, Q41.

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-mail: aysegulguler@kmu.edu.tr, Orcid ID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-5014-4825>

1. GİRİŞ

Enerji her toplumun temel ihtiyaçları arasında yer almaktadır. Ülkelerin enerji tüketimi içindeki bir kaynak türünün diğerlerine göre yüksek oranda olması enerjinin dışardan satın alınması konusunda yaşanan sorunlar yanında ciddi bir enerji güvenliği sorunu da oluşturmaktadır. Çünkü bağlı kalınan kaynaktaki azalma veya kesilmeden kaynaklanabilecek problemlerin kısa sürede başka kaynaklardan sağlanma ihtimali zayıftır (Uğurlu, 2009:111). Enerji kaynakları dünyada dengesiz dağılıma sahiptir. Enerji tüketimi fazla olan batı ülkelerinde enerji kaynakları kısıtlıyken, gelişmekte olan ülkelere kaynaklar yoğun şekilde bulunmaktadır. Bu yüzden enerji kaynaklarına sahip olma, taşıma yolları ve ticaretine hâkim olma mücadelesi savaşların nedenlerinden olacaktır (Dündar ve Arıkan, 2003:341). Petrol ithal eden ülkelerin hiçbiri arz konusunda güvenliği garanti altına alamamaktadır. Bu güvensizliği yönetmek amacıyla yeni yollar bulmak istemektedir (Montgomery, 2014:61). Enerji ihtiyacı büyük oranda hidrokarbon kaynaklardan temin edilmektedir. Türkiye'nin de üye olduğu Uluslararası Enerji Ajansı, hidrokarbon kaynaklarının enerji tüketimi içindeki payının 2030 yılında %60'a çıkacağını tahmin etmektedir (International Energy Agency, 2006:38). Hidrokarbon kaynakların arz güvenliğinin, ekonomik ve siyasi boyutunun önüne geçebileceği, dolayısıyla arzda yaşanacak bir kesintinin gelişmişlik seviyelerine bakılmaksızın bütün ülkeleri doğrudan ekonomik ve siyasi açıdan etkileyeceği düşünülmektedir (Alkin ve Atman, 2006:245).

Petrol arzının, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) tarafından kontrol edilmesiyle ortaya çıkan jeopolitik kaygılar özellikle 1970'lerdeki enerji krizlerinin ardından, petrol ithal eden ülkeler açısından enerji güvenliği tepkilerine yol açmıştır. Bu doğrultuda 1974'de Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) stoklama ve acil durum paylaşım yükümlülükleri doğrultusunda ciddi arz kesintilerine karşı önlem almak amacıyla kurulmuştur. Üye ülkeler ekonomilerinin büyümeye devam etmesi için enerji güvenliğini sağlamayı ve çeşitlendirilmiş enerji kaynaklarının uygun fiyatlarla mevcut olmasını hedeflemektedir (Redgwell, 2004:28). IEA, petrole ilişkin fiyat, arz ve stok raporlarıyla uygun görülen zamanda harekete geçerek acil durum petrol paylaşım sistemi oluşturmaktadır (Florini ve Sovacool, 2009:5242). Özellikle gelişmiş ülkelerin enerji ihtiyacının kesintisiz yapılabilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu hamleler enerji arz güvenliğini sağlamak üzere tasarlanmıştır. Bunun anlamı güvenlik konusunun enerji güvenliğini de kapsamı ve enerji arzında kesinti ya da azalma durumunun da güvenlik tehdidine yol açacağıdır.

Müller-Kraenner'e göre enerji sorunu aynı zamanda dış politikanın 21. yüzyılda nasıl değiştiğini de göstermektedir. Petrol, para ve güç arayışında uluslararası hukukun asil ilkelerine ve uluslararası diplomasinin incelikli araçlarına artık yer yok gibi görünmektedir. Kaynaklar için verilen savaşta ulusal enerji arzını güvence altına almak her ülke için zorlu bir görev haline gelmiştir. İttifaklar sevdiğimizle değil, ihtiyacımız olanlarla kurulmaktadır. Rusya, Çin, Avrupa Birliği (AB) ve doğal olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 21. yüzyılın büyük oyununda birbirlerine karşı olan dört ana oyuncudur. Günümüzün oyunu sadece siyasi ve ekonomik nüfuz bölgeleri değil, aynı zamanda oyunun kurallarının belirlenmesiyle de ilgilidir. Rusya, Avrupa'ya enerji tedarikinin geleceğinde kilit bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Rusya'nın nereye doğru gittiğini ve Kremlin'de kontrolün kimde olduğunu anlamak önemlidir. Çünkü Rusya'nın iç politikasındaki gelişme, komşularına ve dünyanın geri kalanına yönelik tutumlarını da etkilemektedir (Müller-Kraenner, 2007:xi).

Enerji arzı konusunda enerji kaynaklarının taşınması da önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü enerjiyi kaynağından, hedeflenen coğrafyalara taşımak her zaman kolay olmamaktadır. Smil'e göre özellikle tüketilen enerji kaynakları içindeki payı giderek artan doğal gaz, ham petrol kadar kolay taşınmaz. Bir boru hattı yoluyla gaz pompalamak, ham petrol pompalamaktan yaklaşık üç kat daha fazla enerji gerektirir ve deniz altı bağlantıları yalnızca mesafenin nispeten kısa olduğu ve denizin çok

derin olmadığı durumlarda pratiktir. Okyanus ötesi hareketler, öncelikle pahalı sıvılaştırmaya başvurmadan tamamen ekonomik olmayacaktır. Çünkü gazın -162°C'ye kadar soğutulması ve ardından varış yerinde sıvılaştırılmış doğal gazın (LNG) buharlaştırılması gerekmektedir (Smil, 2003:47). Bunlar hesaplandığında Avrupa açısından yakın mesafeden enerji temin etmek daha avantajlı gözükmektedir.

Bu bakış açısıyla enerji güvenliği alanında kapsamlı şekilde değerlendirme yapılmalı, enerji arz ve talebi arasında dengelerin hesaplanması ve arz-talep akışını engelleyebilecek olan ihtimaller kapsamında alternatif hamlelerin oluşturulması gerekmektedir. Çalışmada enerji güvenliğinin ne anlama geldiği, gelişmişlik seviyelerine bakılmadan her devletin belli miktar olsa da enerji ihtiyacının bulunması ve enerjiye ulaşılması kapsamındaki eğilimler değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı Avrupa enerji arz güvenliğinin kapsamını, Avrupa'nın ihtiyacını karşılamak için önemli enerji boru hatlarını ve enerji ihraç eden ülkelerin bunu araç olarak kullanmasını incelemektir. Enerji arzının güvenlik meselesi haline gelip gelemeyeceği, kapsamının ne kadar genişleyebileceği ve ülke politikalarına ne ölçüde etki edebileceği gibi sorulara cevaplar aranmaktadır.

2. ENERJİ GÜVENLİĞİ

1880'lerin sonunda elektrikle çalışan ev aletlerinin çoğalması ısıtıcı, çamaşır makinesi, süpürge gibi cihazların piyasaya sürülmesi ve devam eden süreçte teknolojinin hızla gelişmesi nedeniyle (Smil, 2003:39) elektrik enerjisine olan ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır. Elektrik üretmek için kullanılan da dahil olmak üzere insanlığın kullandığı enerjinin büyük kısmı fosil yakıtlardan elde edilmektedir (Armaroli ve Balzani, 2011:3193). Bu durum özellikle petrol ve doğal gazla olan ihtiyacı artırmıştır. 21. yüzyıl ülkelerin giderek daha bağımlı hale geldiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde enerji güvenliği, devletlerarası mücadelenin önemli bir alanı haline gelmiştir.

Enerji güvenliği “bir ülkenin vatandaş ve işletmelerinin öngörülebilir gelecekte, ciddi bir hizmet kesintisi riski olmadan makul fiyatlarla yeterli enerji kaynaklarına erişebilmesidir” (Barton vd., 2004: 5). Ülkeler için çeşitli enerji güvenliği endişeleri ortaya çıkmaktadır. Örneğin boru hatlarının, tankerlerin ve tesislerin fiziki güvenliğinin sağlanması önemlidir. Ayrıca sektörde faaliyet gösteren personelin güvenliği, içeriye yönelik enerji yatırımları ve yerli sanayinin korunması açısından istikrarlı ortamın sağlanması da önemlidir (Redgwell, 2004:18). Soğuk Savaş döneminde askeri yaklaşımlarla değerlendirilen güvenlik konuları 1990 sonrasında hızla değişmiş ve ortaya çıkan yeni güvenlik alanlarından biri olan enerji güvenliği, devletlerin öncelikle ele aldığı temel stratejilerden biri olmuştur (Tamçelik, 2017:439-440). Dolayısıyla devletler arasındaki güç mücadelesi artık ekonomik menfaatleri üst düzeye çıkarmaya ve enerji kaynaklarını güvence altına almaya yöneliktir (Öğütçü, 2010:64). Bu kapsamda enerji arz güvenliği gündemdedir. Uluslararası Enerji Ajansı, enerji arz güvenliğini “enerji kaynaklarının karşılanabilir fiyatta kesintisiz olarak bulunabilirliği” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca Uluslararası Enerji Ajansı petrolün, şimdi olduğu gibi gelecekte de dünyada birincil enerji arzında en önemli yakıt olmaya devam edeceğini ifade etmektedir (International Energy Agency, 2014:1-26). Petrol ve doğal gaz küresel enerji arzının ana kaynakları olduğundan her zaman politik açıdan yüklü emtialar olmuşlardır (Goldthau ve Witte, 2009:373-374). Dolayısıyla enerji arzı konusunda hala öncelik petrol ve doğal gazdadır.

AB'ye göre enerji arz güvenliği, vatandaşlarının refahı ve ekonominin düzgün işlemesi için enerjinin karşılanabilir fiyattan kesintisiz bir şekilde piyasaya sunulmasıdır. Arz güvenliği enerjide kendine yeterliliği üst düzeye çıkarmayı veya bağımlılığı en aza indirmeyi hedeflemez, bağımlılığa yönelik riskleri azaltmayı amaçlar. Bunun için AB çeşitli arz kaynakları arasında denge kurulması ve çeşitlendirilmesini hedeflemektedir (European Commission, 2000). Örneğin Orta ve Güneydoğu Avrupa'da önemli miktarda gaz depolama kapasitesi mevcuttur ancak bu ülkeler arasında eşit olmayan

şekilde dağılmıştır. Baltık ülkeleri özelinde düşünüldüğünde Letonya'daki yeraltı gaz depolama tesisi doğal gaz arzının istikrarına katkıda bulunmaktadır (European Commission, 2016:16). Günümüzde enerji güvenliği kavramının kapsamı bütün enerji arz zincirini ve altyapılarını korumayı da içine alacak şekilde genişlemiştir (İşeri ve Dilek, 2012:233). Enerji güvenliği, bir ülkenin uygun fiyatlarla yeterli enerji arzını yüksek oranlarda sağlaması şeklinde ifade edilmektedir (Biresselioğlu, 2012:230) Enerji güvenliği kaynakların güvenliğinin yanında arz güvenliği, kaynakların çeşitlendirilmesi ve nakil güzergahlarının güvenliğini de kapsayan geniş bir çerçeveden ele alınmaktadır (Tamçelik, 2017:448).

Kısacası enerji güvenliği kavramının 21. yüzyılla birlikte daha boyutlu ve kapsamlı bir içerik kazandığı görülmektedir. Karşılaşılan risklerin çeşitliliği, bu tanıma risklerin azaltılması ve risklerle mücadele boyutunu da katarak yeni bir bakış açısının geliştirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Riskin azaltılması, üretim ve enerjinin kullanımı da dâhil olmak üzere enerjiye olan ihtiyacın azaltılması ve verimliliğin artırılması konularını gündeme taşımaktadır. Alternatif enerji kaynaklarının ortaya çıkartılması ve teknolojinin geliştirilmesi de bununla ilintilidir. Yeni enerji güvenliği tanımı, enerji akışında üretici kaynaklı herhangi bir nedenle oluşan aksamayla nasıl mücadele edileceğinden, enerji arz zincirinin altyapı da dâhil olmak üzere nasıl korunacağına kadar geniş bir çerçevede ele alınmaktadır (Çelikpala, 2014:86). Dolayısıyla enerji konusu az sayıdaki refah seviyesi yüksek gelişmiş ülke sorunu olmaktan çıkmış her açıdan küresel bir sorun haline gelmiştir (Montgomery, 2014:435). Enerji güvenliği hem arz eden ülkeleri hem talep eden ülkeleri hem de enerji aktarım güzergahındaki ülkeleri ilgilendirmektedir ve bu ülkeler enerji güvenliğinden sorumludurlar. Dolayısıyla enerji taşıma ve depolama alanlarının güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Örneğin en büyük enerji arzına sahip ülkelerden biri olan Rusya'nın Baltık'taki tesislerinin güvenli olduğu düşünülmekteydi. Baltık bölgesinin sanılan kadar güvenli olmadığı Ocak 2024'de yaşanan bir örnekle ortaya çıkmıştır. Çünkü Rusya'nın en büyük bağımsız doğal gaz şirketi olan Novatek, Baltık Denizi'nde bulunan tesisinde yangın çıktığı için üretimi durdurduğunu açıklamıştır (Abay, 2024). 20. yüzyılda dünya siyasetine damgasını vuran petrol, 21. yüzyılda da küresel politikaların temel konularından biri olacaktır. Çünkü Avrupa'da enerji tedarik sorunu yaşanması, Rusya'nın enerji arzındaki hamleleri, Avrupa'nın Rusya'ya karşı önlem almaya çalışması gibi gelişmeler neticesinde enerjinin önemi daha iyi anlaşılmıştır.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ BAĞIMLILIĞI

Bugün olduğu gibi gelecekte de dünya genelinde petrol ve doğal gazın tercih edilen enerji kaynağı olacağı aşikardır. Buradaki problem artan ihtiyaçları karşılamak için petrol ve doğal gazın güvenli bir şekilde sağlanmasıdır. Enerji alanında tek bir ülkeye veya bölgeye bağımlı olmak ekonomik ve stratejik açıdan sakıncalı görünmektedir (Satman, 2006:51-53). Enerji güvenliği açısından enerji kaynaklarının ve rotalarının çeşitlendirilmesi önemlidir (Toth, 2009:31). Bu nedenle Avrupa enerji arz çeşitlendirilmesini hedeflemekte, Rusya dışındaki kaynaklara örneğin Hazar kaynaklarına yönelmektedir.

Dünyadaki enerji politikalarını dış politika, ekonomi, sanayi, savunma politikalarından ayrı düşünmek mümkün değildir (İlbaş, 2014:16). Batılı ülkeler petrol arzının devamlılığını sağlamak için 20. yüzyılın büyük bir bölümünde petrol üreten ülkelerin politikalarına müdahale etmiştir (Montgomery, 2014:61). AB anlaşmalar gereği enerji arz güvenliğinin sağlanmasından sorumludur. AB mevzuatına göre arz güvenliği konusu özellikle doğal gaz ve elektrik piyasasına odaklanmaktadır (European Parliamentary Research Service, 2019). AB'nin sahip olduğu rezerv kaynakları 7.5 milyar varildir. Tüketimi ise günlük 15 milyon varildir. Kuzey Denizindeki petrol ve doğal gaz kaynakları giderek azalmaktadır. AB ülkeleri hidrokarbon ihtiyacını karşılamak açısından Ortadoğu ve eski Sovyetler Birliği ülkeleri üzerinde nüfuz mücadelesi sürdüren Rusya'ya fazlaca bağımlıdır. Bu durum AB'nin enerji politikalarında güvenlik sorunlarını ortaya çıkarmaktadır (Uğurlu, 2009:112-113). Rusya, enerjiji

bazı AB üyesi ülkelere karşı bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır (Göral, 2023:92). AB ülkelerinin enerji ihtiyaçlarını Rusya üzerinden karşılamaları onları Rusya'ya bağımlı hale getirmiştir. Rusya bu durumu avantaja dönüştürmek suretiyle enerji tedarikçiliğini dış politika aracı olarak kullanmaya başlamış ve uluslararası ilişkilerde bu durum "AB'nin yumuşak karnı" durumuna gelmiştir (Tamçelik, 2017:448). Aslında AB önceki dönemlerde de bazı enerji arz krizleri yaşamıştır. 1957'deki Süveyş Kanalı'nın Mısır tarafından millileştirilip trafiğe kapatılması sonucu Avrupa'nın petrol arzının üçte ikisi kesilmişti. 1973 yılında petrol sevkiyatlarının kısıtlanması sonucu dünyada enerji krizi ortaya çıkmış ve AB bu krizlerden olumsuz etkilenmişti. Ancak 1973 krizi, enerji kesintisinin yanında fiyatların artmasına da yol açmıştı (Blair, 1976:3). AB bu örnekleri tekrar yaşamak istemediğinden enerji arz güvenliğini sağlamaya yönelik girişimlerde bulunmaktadır.

4. AVRUPA ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ

Dünyada artmaya devam eden enerji talebini karşılayabilmek için belli bölgelerden çıkarılan kaynakların taşıma güzergahı oluşturularak bu bölgelerinden tüketim merkezlerine ulaştırılması gerekmektedir (Uğurlu, 2009:139). Günümüzde petrol ve doğal gaz boru hatları ekonomilerin kan damarları gibidir. Dünyada yaşanan savaşların ve terörün en önemli nedenlerinden biri enerjiye hâkim olma düşüncesidir (İlbaş, 2014:27-28). Enerji piyasalarının küreselleşmesi daha fazla boru hatlarına ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır (Decyk, 2009:97). Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü 1973'deki gelişmeler sonrasında petrol sevkiyatına ambargo koyunca petrol fiyatları artmıştı. Enerji krizi yaşayan batı ülkeleri petrol temin edemeyince toplanıp ortak karar almaya karar vermişlerdi. OPEC'e karşı denge oluşturabilmek ve ortak hareket edebilmek amacıyla Uluslararası Enerji Ajansı'nı 1974'de kurmuşlardır.

AB içindeki enerji güvenliği önlemleri, çoğu AB üyesi ülkenin dahil olduğu ve AB'nin gözlemci olarak katıldığı Uluslararası Enerji Ajansı kuralları çerçevesinde kriz yönetimi mekanizmalarını içermektedir (Aalto ve Westphal, 2016:10). IEA'nın acil durum stokları bulundurması ve enerji güvenliğinin istikrarının korunması gibi hedefleri bulunmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde sadece Sovyetler Birliği'nin tekelinde bulunan Orta Asya ve Hazar havzası enerji kaynakları, 1990 sonrasında uluslararası ilişkilerin gündemine oturmuş bölge kaynakları dünyaya açılmıştır. Bu gelişme nedeniyle Hazar bölgesi enerji, ulaşım ve haberleşme projelerinin odağı olmuştur. Sovyetlerin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan devletlerin hidrokarbon kaynaklarını kendi menfaatlerine uygun olarak kullanmalarına zemin oluşturmuştur (Sarıahmetoğlu, 2014:54). Hazar bölgesinde oluşan yeni enerji rejimi ekonomik ve siyasi çekişmeleri bünyesinde barındırmaktadır. Hazar bölgesi devletlerinin Rusya'ya bağımlılıklarını azaltma isteği, Kafkaslarda ortaya çıkan etnik ayrışmalar, Rusya'nın bölge kontrolünü devam ettirme arzusu, ABD'nin Hazar bölgesinde Rusya ve İran'ın gücünü sınırlandırmak istemesi bölgede Türkiye'nin rolünün artmasına da zemin hazırlamaktadır (Bilgin, 2005:287-288).

Avrupa açısından petrol ve doğal gaz ihtiyacının karşılanmasında kaynakların çeşitlendirilmesi, fiyat rekabeti ve enerji güvenliği açısından Hazar bölgesi kaynakları hayati önem taşımaktadır. Orta Asya ve Ortadoğu'nun sahip olduğu enerji potansiyeli bölgeyi küresel ve bölgesel çekişmelerin merkezi haline getirmektedir. AB, Hazar Denizi ve Orta Asya kaynaklarının Avrupa'ya taşınması için düşünülen yatırımları desteklemektedir (Uğurlu, 2009:107-315). Yani boru hattı siyaseti olarak adlandırılabilir olan bu durum Avrupa'nın Rus enerji arzına bağlı kalmak istemeyişinin bir sonucudur.

Avrupa'nın Rus enerji kaynaklarına olan tedirginliği yeni değildir. Moskova, Ocak 2006'daki Ukrayna krizinde enerji kaynaklarını siyasal silaha dönüştürmüştür. Bu kriz Avrupa'nın enerji güvenliğinin sağlanmasını öncelikleri arasında gören ABD'nin Soğuk Savaş döneminde Avrupa

devletlerinin Sovyetler Birliği'ne bağımlılığı konusundaki endişelerini yeniden canlandırmıştır (İşeri ve Dilek, 2012:235). Yine Avrupa Ocak 2009'da Rusya'yla Ukrayna arasında yaşanan sorun nedeniyle en kötü tedarik krizini yaşamıştır (Jones, 2009:57). Ukrayna krizi Rusya'nın doğal gaz tekeli kullanarak güvenilirliğini zedelemiştir (Akçapa, 2020:146). Doğal gazın kesilmesinden sonra Ukrayna'nın Rus sınır ötesi politikalarını kabul etme eğiliminde olduğu anlaşılınca batı Avrupa devletleri Rus doğal gazına alternatif kaynaklar aramaya başlamışlardır (Greenspan, 2011:333).

Günümüzde ve gelecekte ise jeopolitik açıdan önemli konular Rusya'nın denetimi altında bulunan ve Avrupa'ya uzanan boru hatlarıyla, Rusya'nın denetimi dışında oluşturulan boru hatları arasındaki rekabetle şekillenecektir. Avrupa doğal gazla ilgili geleceğini kaprisli bir tedarik politikası uygulayan Rusya'ya bırakmak konusunda endişelidir (Montgomery, 2014:363). Nitekim 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı bu görüşü doğrulamıştır.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin AB'deki enerji sektörü üzerinde derin etkileri olmuştur. AB 2022 yılında enerjiye büyük miktarda paralar ödemiştir. Örneğin doğal gaz ithalatı için 300 milyar Amerikan dolarının üzerinde ödeme yapmıştır ki bu miktar önceki beş yılın ortalamasına göre üç kat fazladır. Bu durum kullanıcılar için gaz ve elektrik fiyatlarının artması anlamına gelmektedir (International Energy Agency, 2023:216). 2020 AB Komisyonu verilerine göre AB enerji kullanımını % 34,5 petrol ve ürünleri, %23,7 doğal gaz, %17,4 yenilenebilir enerji, %12,7 nükleer enerji ve %10,5 katı fosil yakıtlardan oluşmaktadır (European Commission, Eurostat, 2020).

Şekil 1. AB ithalat bağımlılığı, ham petrol ve toplam petrol, 1990-2020 (net ithalatın brüt mevcut enerjiye oranı)

Kaynak: Eurostat ([nrg_bal_c](#))

AB Komisyonu verilerine göre 2020'de AB'nin petrol enerji ihtiyacının %96,96'sı net ithalata dayanarak rekor seviyeye ulaşmıştır. AB'de elektrik üretimi ve ısınma açısından doğal gaz da önemlidir. AB bünyesinde %23,7 ile kullanılabilir enerji miktarına sahiptir. Ancak bu miktar yeterli olmadığından ihtiyacını karşılamak için AB 2020 yılı verilerine göre % 83,6'lık ithalat yapmaktadır. AB'nin Rus doğal gazına bağımlılığı artarak % 41,1'e ulaşmıştır. Verilere göre dikkat edilmesi gereken şey AB'deki gaz tüketimi sabit kalırken, AB üretiminin üçte bir oranında düşmesidir. Dolayısıyla üretimin yol açtığı

boşluk ithalat ile doldurulmuştur. AB doğal gaz ithalatının % 46,1'ini Rusya'dan sağlamaktadır. Ancak AB üyesi devletler Rusya'dan ithal edilen doğal gazı aynı oranda bağımlı değildirler. Çünkü bazı ülkeler 2020 yılında Rus gazı ithalatı bildirmezken diğerleri ihtiyacının tümünü Rusya'dan temin ettiğini açıklamıştır (European Commission, Eurostat, 2020).

Rusya ve İran küresel doğal gaz rezervlerinin neredeyse yarısını oluşturduğu için dünyanın önemli jeopolitik bölgeleridir. Dolayısıyla Avrupa için alternatif olabilecek bölge Hazar bölgesidir. Çünkü Hazar'daki petrol ve doğal gaz rezervleri yadsınamaz derecede önemlidir (Amineh ve Houweling, 2003:392-399). Avrupa Hazar enerji kaynaklarını batıya aktarmak üzere boru hatları inşasına öncelik etmiş ve desteklemiştir. Bu boru hatları güzergâh olarak kaynak bölge olan Hazar bölgesinden başlayıp, Avrupa'ya ulaşacak şekilde planlanmıştır. Boru hatlarının güzergâhı planlanırken farklı yönlerden değerlendirilmiştir. Bölge güvenliği, yapım maliyeti ve ülkelerin politikaları gibi konuların incelenmesi neticesinde Hazar bölgesinden başlayan hattın Türkiye üzerinden batıya ulaştırılması sonucuna varılmıştır. Bu, Türkiye'nin Avrupa enerji arz güvenliğindeki stratejik önemini göstermiştir. Türkiye, Avrupa açısından hem enerji arz güvenliğini sağlamış hem de enerji kaynak çeşitlendirilmesini mümkün kılmıştır.

Hazar kaynaklarını batıya aktarmak üzere Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı 2006 yılında oluşturulmuştur. 1768 km uzunluğu olan hat Azerbaycan sahasından gelen petrolü Gürcistan ve Türkiye üzerinden denize bağlamaktadır. BTC hattında Azerbaycan petrolü dışında Kazakistan'dan da petrol taşınmaktadır (BP, 2023a). Hazar bölgesinin doğal gaz kaynaklarını iletmek üzere yapılan Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) hattı ise Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye rotasını takip etmektedir (BP, 2023b). Bir diğer doğal gaz iletim hattı olan Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP) Azerbaycan Şah Deniz sahasında üretilen gazın önce Türkiye sonra da Avrupa'ya taşınmasını amaçlamaktadır. Bu hat Edirne İpsala'ya kadar ulaştığı için AB'nin doğal gaz arz güvenliğine ve çeşitliliğine katkıda bulunmaktadır (TANAP, 2023). Ancak Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı İran ve Rusya'nın nakil koridoru olmasını engelleyecek bir yapıya sahip olduğu için Gürcistan'ın Rusya tarafından işgal edilmesine yol açmıştır (Montgomery, 2014:77).

Genel olarak bakıldığında Rusya, Hazar bölgesindeki petrol akışı üzerindeki Amerikan etkisini engelleyemezken ABD de petrol şirketlerinin Rusya'nın kontrolü altındaki hatlardan nakledilmesinden vazgeçirme amacına ulaşamamıştır (Uğurlu, 2009:315). Kaldı ki Rus boru hatlarının geçtiği Dağıstan ve Çeçenistan gibi bölgeler istikrarsızlıkları barındırmaktadır. Orta Asya ve Hazar kaynaklarının güneye uzanacak hatlarla Hint Okyanusuna ulaştırma düşüncesi ise uzun yıllar istikrara kavuşamayacağı görülen Afganistan'daki istikrarsızlıklar nedeniyle mümkün gözükmemektedir. Özetle Rusya-Ukrayna Savaşı, kriz etkilerine Avrupa'nın aslında çok da hazırlıksız olmadığını ve krizden etkilense de yöneldiği enerji çeşitlendirme çalışmalarını hızlandırdığı sonucuna varılabilmektedir. Bu noktada Avrupa enerji çeşitlendirme çalışmaları yaparken enerji tüketimini azaltmak için de tedbirler almıştır. Örneğin yüksek enerji gerektiren üretimleri azaltmış ya da durdurmuş, emeklilerin başta Türkiye olmak üzere Akdeniz ülkelerinde kış geçirmesini önermiş ve ısınmada tasarruf yapılmasını istemiştir (Başay, 2022).

5. RUSYA'NIN ENERJİYİ SİYASİ AMAÇLARINA ARAÇ OLARAK KULLANMASI

Rusya ham petrol üretiminde önemli bir yere sahiptir. Rus petrolünün çoğu Avrupa'ya ihraç edilmektedir. Rusya doğal gaz üretimi açısından da önde gelen ülkelerdendir ve Avrupa gaz piyasasına hâkim konumdadır (Ministry of Energy of the Russian Federation, 2010:21). Bu da Rusya'nın enerji alanında takip ettiği ya da etmeyi planladığı politikaların Avrupa enerji arz güvenliğini tehdit edebileceği anlamına gelmektedir.

Rusya'nın sahip olduğu petrol ve doğal gaz boru hatlarından yapılan ihracat Rusya'ya ekonomik açıdan olduğu kadar siyasi açıdan da güç sağlamaktadır (Alkin ve Atman, 2006:178). Rusya açısından hidrokarbon kaynaklar ekonomik ve siyasi açıdan stratejiktir. Yani Rusya'nın doğal kaynakları hem ekonomik kalkınmayı sağlar hem de uluslararası pozisyonunu belirlemektedir (Şahin, 2006). Rusya, Hazar bölgesi ve Orta Asya petrol ve doğal gazına ayrıcalıklı ulaşmak yanında bölgede ekonomik ve siyasi kontrolü yeniden kazanmayı isterken, bölge kaynakları üzerinde başka güçlerin kontrolü ele geçirmesini engellemeyi amaçlamaktadır (Noreng, 2004:122).

Rus doğal gaz şirketi olan Gazprom önemli bir güçtür. Rusya'nın doğal gaz rezervlerini kontrol eden Gazprom, rezervlerin büyüklüğü ve Avrupa pazarının en büyük tedarikçisi olma statüsü nedeniyle küresel enerji piyasalarında kilit bir oyuncudur (Paillard, 2007:6). Gazprom Rus ekonomisine olağanüstü bir konum ve büyük bir siyasi etki sağlamaktadır. Ekonomik büyümesi petrol ve doğal gaz satışına bağlı olan Rusya, ihracatının çoğunu Avrupa'ya yapmaktadır (Lesage vd., 2010:107). Rusya'nın yeni büyük güç politikası bu dönemde Kızıl Ordu'nun silahlarına değil Gazprom'un gücüne odaklanmaktadır (Müller-Kraenner, 2007:xii). Bu açıdan enerji bir güvenlik meselesidir. Çünkü çatışma ya da savaşların nedeni veya aracı olmaktadır. Avrupa için sorun, Rusya gibi enerji tedarikçisi ülkelerin bunu jeopolitik çıkarları doğrultusunda tehdit edici şekilde kullanmasıdır (Ciuta, 2010:129-130). Avrupa enerji politikasında, özellikle Rus doğal gazına olan bağımlılığını azaltması gerekmektedir (Stern, 2006:12). Rusya, eski Sovyet ülkeleri üzerinde nüfuz oluşturmak ve uluslararası alanda güç olma özelliğini devam ettirmek istemektedir. Rusya'nın sahip olduğu doğal gaz silahı Ukrayna, Moldova ve Gürcistan'a karşı gözdağı vermek amacıyla kullanılmıştır. Ukrayna ve Gürcistan'da yaptığı gibi silah kullanmaktan da çekinmeyeceğini göstermiştir. Rus kuvvetlerinin Gürcistan'ı işgal etmesi Rusya'nın ne kadar ileri gidebileceği konusundaki tereddütleri ortadan kaldırmıştır (Montgomery, 2014:353-354). Rusya'nın Şubat 2022'de başlattığı Ukrayna müdahalesi de bunu açıkça göstermektedir.

Rusya eski boru hatlarının geçiş güzergâhında bulunan Moldova ve Ukrayna üzerinde politik nüfuzunu oluşturmak amacıyla sık sık gaz silahını kullanmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya gaz akışını durdurması AB ülkelerini de etkilemiştir. Ancak Rusya, Sovyetler dönemindeki bölge hakimiyetini korumaya çalışırken, Avrupa Sovyet kontrolü dışında oluşturulacak yeni boru hatlarıyla bölgenin batıya yöneleceğini ummaktadır (Montgomery, 2014:125-354). Ukrayna krizi, Rusya'nın enerjiyi 1973 krizini hatırlatır biçimde uluslararası politikanın aracı olarak kullanabileceği, savaş olmadan da enerji akışını kesintiye uğratabileceği düşüncesini yaygınlaştırmış, AB'nin de ABD gibi enerji güvenliğini ön plana çıkarmaya başlamasına neden olmuştur (Çelikipala, 2014:83). Rus gazının sıvılaştırılmış doğal gaz suretiyle Kuzey Amerika'ya ulaştırılması sağlayarak kıtaları birbirine bağlamak da hedeflenmiştir (Kirton, 2006:25). Ancak uluslararası enerji politikalarının oluşturulmasında Rusya, sahip olduğu kaynaklar ve geçiş ülkesi olarak enerji alanındaki rolünü 21.yüzyılda da koruyarak geliştirmeyi amaçlamaktadır (Uğurlu, 2009:342). Rusya Hazar bölgesi kaynaklarının dünya piyasalarına ulaşımındaki kontrolünü siyasi gücünü devam ettirebilmek için zorunlu görmektedir. Üretim ve nakliye alanında Rusya'nın etkinliği bölgedeki gücünü korumasına neden olmaktadır (Bilgin, 2005:49-50). Rusya kendi toprakları dışında gelişen boru hatları hayata geçirilmeden bölgedeki üretimin tamamını "kullanım ya da yeniden satım için satın almaya çalışmak" şeklinde strateji yürütmüştür (Montgomery, 2014:356). Bölge devletlerinin şiddetle kaynağa ihtiyaç duymaları ve Rusya'nın geçmişten kaynaklanan etkisi bu konuda kısmen başarılı olmalarına zemin hazırlamıştır.

Aslında 1991 tarihinde Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Hazar'ın hukuki statüsü belirlenmemiştir. 1996'da başlatılan müzakerelerde Hazar'ın deniz mi yoksa göl mü olduğu tartışılmıştır. Birleşmiş Milletlerin 1982 Deniz Hukuku Antlaşması yerine, suyun derinliğinin göl prensibine göre belirlenmesi esası kabul edilmiştir. Buna göre Hazarın yüzeyinin sahilden 15 deniz mili

mesafeye kadar o ülkenin karasuları kabul edilecek, petrol ve doğal gaz boru hatları hangi ülke bölgelerinden geçiyorsa o ülkeler karşılıklı anlaşma yapacaklardır. Hazar beşlisi olarak adlandırılan Kazakistan, Azerbaycan, Rusya, İran ve Türkmenistan'ın katıldığı Ağustos 2018'deki 5. Hazar Ülkeleri Devlet Başkanları Zirvesi'nde anlaşmaya varılmıştır (Raimbekova, 2018). Neticede Hazar'da bulunan yaklaşık 48 milyar varil petrol ve 292 trilyon metre küp doğal gazın dışarıya arzı için yapılacak yatırımlar önemlidir (EIA, 2013). Sonuçta görülür ki ülkeler, milli çıkarları doğrultusunda enerji oyununun kurallarını değiştirmekte ve enerji kaynaklarını dış politika hedeflerini gerçekleştirmekte kullanmaktadır. Rusya, 2000'li yılların başından itibaren bir enerji süper gücü olarak Moskova'ya büyük bir manevra alanı sunarken, Moskova lehine oluşan bu asimetrik güç dengesi Rus enerji kaynaklarına yüksek oranda bağımlı Avrupa'yı endişeye sevk etmektedir (İşeri ve Dilek, 2012:232).

6. TÜRKİYE'NİN ENERJİ İLETİMİNDE GÜVENLİ BİR ALTERNATİF OLUŞTURMASI

AB'nin Rusya ile ilişkisi önemlidir. Diğer kilit yerler ise Ukrayna, Türkiye ve Güney Kafkasya'dır. Avrupa bu bölgeleri amaçları doğrultusunda AB'ye yakınlaştırmak istemektedir (Müller-Kraenner, 2007:xii). Türkiye kıtaların kesişme noktasında olup Avrasya'nın en önemli ülkelerinden biridir (Sezer, 2011:210). Türkiye'nin jeopolitik konumu ve önemli enerji pazarlarından biri olması kaynak ülkelerle Avrupa arasında köprü ve terminal özelliği Türkiye'yi bölgesel petrol politikaları ve stratejilerde planlamaların merkezine yerleştirmektedir. Türkiye doğu-batı ülkeleri arasında hidrokarbon kaynaklarının dünya pazarlarında taşınmasında kilit rol üstlenmektedir. Türkiye, Hazar bölgesinin hidrokarbon kaynaklarının düşük maliyetle tüketim merkezlerine ulaştırılmasını sağlayacak boru hatları projelerini desteklemektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2004:76). Hazar bölgesi ve Orta Asya açık denizlere kıyası olmadığı ve karalarla çevrili olduğundan dünyadaki gözde petrol bölgeleri arasına girememiştir. Sahip olduğu kaynakların altında bir fiyat biçilmesine rağmen bölge daha fazla petrol ve doğal gaz potansiyeline sahip olabilir. Sondaj teknolojilerindeki gelişmeler bölge üretiminin artırılmasında olumlu etki oluşturacaktır. Böylece Hazar bölgesindeki petrol kaynaklarının geliştirilmesi Türkiye ve Rusya'ya yeni imkânlar sağlayacak, Ortadoğu'daki güç dengelerini de etkileyecektir (Noreng, 2004:117).

Bu yüzden Türkiye'de 2000'li yıllarda öne çıkan güvenlik alanlarından biri enerji arz güvenliğidir (International Energy Agency, 2014). Türkiye enerji geçiş güzergâhları bakımından jeopolitik ve jeostratejik bir öneme sahip olduğu için bu konuda yapılan tartışmaların temel oyuncusu durumuna gelmiştir (Bingöl, 2012:193). Enerji güvenliği ve istikrarı açısından kilit konumdur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Hazar bölgesi hidrokarbon kaynaklarının dünya pazarlarına hangi yollarla ulaştırılacağı konusunda Rusya ile ABD arasında büyük bir mücadele başlamıştır. Ancak geçmişten günümüze ABD ile müttefik olunmasına rağmen menfaatler örtüşmediğinde Türkiye aleyhine tavır alınabilmektedir. Ancak ABD Kafkasya bölgesinde etkinliğini artırmak, Rusya'nın enerji yolları üzerindeki kontrolünü azaltmak, AB'nin alternatiflerini çeşitlendirmek ve Avrupa'nın güvenli enerji akışına kavuşmasını sağlamak amacındadır. Bu hedeflere ulaşabilmesi için Türkiye'nin desteğine ihtiyacı vardır. Bu yüzden Türkiye üzerinden yapılacak enerji nakil hatlarını desteklemektedir. Zira son gelişmeler Türkiye'nin vazgeçilmez güvenli bir geçiş yolu olduğunu ispatlamıştır.

Bunların haricinde Türkiye çevresinde yoğun doğal gaz rezervlerinin bulunduğu bir bölgededir. Doğal gaz kaynaklarının tüketiciye ulaştırılması bakımından stratejik bir konuma sahiptir. Artan talebin mevcut kaynaklarla karşılanamayacağı bilinmektedir. Yeni kaynaklara duyulan ihtiyaç Türkiye'nin önemini artırmaktadır. Türkiye'den geçecek doğal gaz taşıma hatları Avrupa'nın arz güvenliğini teminat altına alacaktır (Kazancı, 2009:76-80). Çünkü Türkiye petrol ve doğal gazın batı pazarına ulaştırılmasında Rusya ve İran'ın Hazar havzasındaki etkinliğini azaltacak bölge ülkelerinin daha düşük

taşıma maliyetiyle dünya fiyatlarından kaynaklarını satabileceği jeopolitik bir konuma sahiptir (Bilgin, 2005:64). Türkiye'nin bu konumu ABD ve Rusya arasına rekabete dönüşmüştür (Sezer, 2011:210). Türkiye, Hazar havzasından Avrupa piyasalarına hidrokarbon kaynaklarının taşınması için hayati öneme sahiptir (Bouchez, 2009:82). Çünkü Orta Asya ve Hazar bölgesi petrol kaynaklarının ulaştırılması için planlanan boru hatlarıyla kesintisiz ve güvenli tedarik açısından köprü konumundadır (Alkin ve Atman, 2006:221-222). Alternatif başka bir köprü bulunmamaktadır, bu yüzden Türkiye'nin konumu gereği vazgeçilmez olduğu görülmektedir.

Türkiye istikrarlı yönetim yapısı, AB ilkelerine bağlılığı göz önünde bulundurulduğunda Avrupa enerji güvenliği açısından kilit konumdadır (Uğurlu, 2009:113). Karadeniz üzerinden dünya pazarlarına ulaşmak isteyen tankerlerin tek geçiş yolu Türk boğazlarıdır (Bilgin, 2005:250). Türkiye Hazar bölgesinin kaynaklarının kendi topraklarından dünya pazarlarına ulaştırılmasıyla Orta Asya ile ekonomik ve siyasi bağlarını güçlendirirken, alacağı geçiş ücreti yanında petrol ve doğal gazı daha kolay erişim sağlamaktadır (Noreng, 2004:125). Rusya'nın Avrupa üzerindeki hidrokarbon tekeli kırılmak amacıyla hayata geçirilen boru hatları yeni fırsatlar sunmaktadır. ABD ve AB ülkeleri Rusya'ya karşı bu projeleri desteklemektedir (İlbaş, 2014:17-18). Hazar havzası kaynaklarının Türkiye üzerinden geçen boru hatlarıyla pazarlara ulaştırılması Rusya'nın enerji gücünü zayıflatacağı ve küresel oyunda ABD'nin avantaj elde edeceği hedeflenmiştir (Alkin ve Atman, 2006:202). Hazar'dan Rusya'yı bypass ederek dünya pazarlarına arz akışı sağlayacak projelerde Türkiye stratejik açıdan avantajlı hale gelmiş (Bilgin, 2005:240) ve Rus gazına bağımlı olan Avrupa, Hazar kaynaklarının Türkiye üzerinden taşınmasıyla nispeten rahatlamıştır.

Türkiye bölgede kendisine biçilen köprü olma rolü yerine merkez ülke olmayı amaçlamaktadır. (İlbaş, 2014:18-19). Hazar bölgesi kaynakları AB ülkelerinin Rusya'ya bağımlılığının azalması ve tedarikçi çeşitliliğinin artması açısından önemlidir. Avrupa açısından tedarikçilerin çeşitlendirilmesi sadece Rusya'ya bağımlılığın azaltılması açısından değil fiyatların düşürülmesi ve pazarlık gücünün artırılması açısından da önemlidir. Bu amaçla Türkiye Hazar bölgesinden çıkarılan petrol ve doğal gaz kaynaklarının Rusya'nın kontrolü dışında kendi toprakları üzerinden pazarlara ulaştırılacak projeleri desteklemiştir (Bilgin, 2005:79-292). 2006 yılında faaliyete geçen BTC boru hattı ve BTE doğal gaz boru hattı, doğu-batı enerji koridorunu kontrolü altında tutan Rusya'nın Hazar bölgesi enerji nakil hatları üzerindeki etkisini azaltmıştır (Jane, 2020:293). BTC boru hattı ile, Azerbaycan bağımsızlığı güçlenmiş, Gürcistan'ın jeopolitik önemi artmış ve Türkiye'nin dünyada önemli bir enerji koridoruna dönüşmesinin temelini oluşturulmuştur. Türkiye, Hazar havzası kaynaklarının dünya pazarlarına aktarılmasında anahtar ülke konumuna yükselmiş, bölge ülkeleriyle ekonomik ve siyasi bağları derinleşmiştir. Yine Türkiye bu boru hattıyla enerji ihtiyacını alternatif havzalardan karşılama imkânına sahip olmuştur. Türkiye'nin Asya-Avrupa arasında köprü olduğu iddiası bu projeye somutlaşmıştır. BTC boru hattıyla tarihte ilk defa Hazar Deniziyle Akdeniz arasında doğrudan bağlantı sağlanmıştır (Bağırzade, 2014:205-214). Bu boru hattı boğazlar üzerindeki yükü ve tehlikeyi de azaltmıştır.

Türkiye tamamlanmış, yapım ve projelendirme aşamasında olan pek çok proje ile kendini petrol ve doğal gaz üreten bölgelere bağlama safhasındadır. NATO'nun, özellikle de Avrupalı müttefiklerin enerji güvenliğine hızla artan bir katkısı vardır (Biresselioğlu, 2012:243). Türkiye Irak, İran, Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan gibi zengin kaynakları olan ülkelerdeki petrol ve doğal gazın dünya pazarlarına ulaştırılmasını sağlayacak boru hatları projelerinde önemli geçiş ülkesi olarak görülmektedir (Uğurlu, 2009:313). Türkiye, Avrupa enerji güvenliği açısından değerlidir. Çünkü Avrupa'ya Rusya'dan doğal gaz taşıyan Kuzey Akım Boru hattında yaşanan patlama Baltık bölgesinin beklenen aksine güvensiz olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifadeyle Rusya ile Avrupa arasında Türkiye dışında var olan boru hatlarının âtil hale geldiği görülmektedir. Rus gazının Avrupa'ya ulaştırılması

açısından Türkiye'nin sahip olduğu Türk Akım ve Mavi Akım boru hatlarının önemi artmıştır. Ayrıca Türkiye son dönemde yaptığı hamlelerle geçiş ülkesi olmanın ötesine geçmiştir. Karadeniz'de üretime başlayan doğal gaz rezervleri ve Güneydoğu'da açılan kuyularla her geçen gün artan petrol üretimiyle enerji üssü olma potansiyeli taşımaktadır.

7. SONUÇ

Günümüzde enerji güvenliğine yönelik endişeler devam etmektedir. Avrupa, enerji arz güvenliği kapsamında ihtiyacı miktarınca, kesintisiz ve uygun fiyatta enerjiye ulaşabilmesinin güvence altına alınmasını amaçlamaktadır. Temin edilmesi istenen enerji türü çoğunlukla petrol ve doğal gazdır. Avrupa kıtası enerji kaynakları bakımından zengin olmadığı için ihtiyacı olan enerjiyi dışarıdan temin etmek zorundadır. Bu noktada petrol ve doğal gaz açısından zengin bölgeler dikkat çekmektedir. Özellikle petrol bölgelerinde ortaya çıkan istikrarsızlıklar tedirgin edici olabilmektedir. Olumsuz durumlarla karşılaşmak istemeyen Avrupa, alternatif arayışındadır. Ancak yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlara rağmen yakın gelecekte hidrokarbon kaynaklara olan talep azalmayacaktır. Enerjinin en önemli kaynağı olan hidrokarbon kaynakları gelecekte de ülke politikalarını doğrudan etkileyecektir. Bu yüzden ucuz ve yüksek enerji sağlayan petrolün arzında yaşanacak sıkıntı tüm ülkelerdeki ekonomik süreçleri olumsuz etkileyecektir. Özellikle Avrupa açısından Rusya'nın takip edeceği politika önemlidir. Çünkü Rusya, Hazar havzasında kontrolünü devam ettirmek amacıyla silah kullanacağını göstererek bölgedeki etnik yapıyı manipüle etmek istemektedir. Türkiye ise bulunduğu bölgede istikrar ve güvenliğin temsilcisi olarak Hazar ve Orta Asya kaynaklarının Avrupa pazarlarına tehdit içermeden ulaşmasını sağlayacak yegâne ülkedir. Çünkü güvenilir ve uygun rota imkânı sağlamaktadır. Petrol kadar doğal gaz arzı da önemlidir. Doğal gaz arzındaki son gelişmeler önemini daha da artırmıştır. Çünkü Rus doğal gazının Avrupa'ya kısıtlı ulaşması hayatı durma noktasına getirmeyse de yavaşlatmıştır. Bu yüzden Avrupa ülkeleri çalışma saatleri değişiklikleri, kamuda enerji kısıtlamaları, özel tüketimde tasarruf planları gibi tedbirler almaya çalışmıştır.

Tüm bu enerji temininde ortaya çıkan krizler Avrupa ülkelerini tedirgin etmiş ve yenilenebilir enerji kaynakları alternatifi daha ciddi bir konu haline gelmiştir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından söz edildiğinde güneş ve rüzgâr öne çıkmaktadır. Ancak yenilenebilir enerji kaynakları her ülke açısından elverişli olmayabilir. Enerji üretecek kadar güneşin olmadığı veya rüzgârsız bölgeler yenilenebilir enerji açısından uygun değildir. Bu kısıtlayıcı faktörlerin dışında yenilenebilir enerji sistemlerinin kurulum ve depolama maliyeti fazla olduğu için her ülke bu maliyeti karşılamak istememektedir. Çünkü daha ucuz ve ulaşılabilir hidrokarbon kaynaklar halihazırda kullanımda olduğu için bu enerji kaynaklarından faydalanmaya devam etmek istemektedirler.

Son olarak Avrupa son girdiği dar boğazdan çıkmak için bütçesine uzun vadede kolaylık sağlayacak yenilenebilir enerji kaynaklarına ve enerji rotalarına yatırım yaparak, Rusya'yı da (en önemli enerji arz sahibini) köşeye sıkıştırmak için her imkanını kullanmaktadır. Bu noktada Türkiye özellikle ön plana çıkmaktadır. Türkiye geçiş güzergahları için önemli bir coğrafyadadır. Ülkeden geçen enerji transfer yolları neticesinde ekonomik ve stratejik önemi artmıştır. Ancak görülüyor ki enerjinin arz, talep veya geçiş güzergahı arka planda birçok soruya ve siyasi mücadeleye zemin hazırlamaktadır. Avrupa enerji ithalatının çoğunu Rusya'dan gerçekleştirdiği için Rusya ile zaman zaman karşı karşıya gelmektedir. Batı yaptırımları sonucu büyük bir coğrafyadan soyutlanan Rusya kendi enerjisine sahiptir ancak bu yaptırımlara kaç yıl daha dayanabilir? Gelirinin büyük çoğunluğu enerji ihracatına dayanan Rusya, yeterli enerji geliri olmadan devam edebilir mi? Yalnızca enerjiye sahip bir ülke şeklinde izole olmak değişen dünyada yeterli midir? Bu sorular önemlidir ancak başka araştırma ve değerlendirme konusudur. Avrupa enerji arz güvenliğinde alternatif arayışları Türkiye'yi ön plana taşımıştır. Türkiye

üzerinden yapılan boru hatları Avrupa'nın Rusya'ya bağımlılığını azaltırken Türkiye'nin etkisini ise artırmıştır. Rusya'nın Avrupa'nın hamlelerine karşı enerji sürdürülebilirliği, Türkiye'nin güzergâh yolu olması, bölgedeki istikrarı sağlayabilmesi, enerji arama faaliyetlerinin gelişimi ve verilen kararların doğruluğunu ise zaman gösterecektir.

Etik Beyan

“Avrupa Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Türkiye'nin Stratejik Önemi” başlıklı çalışmanın yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiş ve çalışma için elde edilen verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmadaki yazar çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

- Aalto, P. ve Kirsten, W. (2016). Introduction. Pami Aalto (Ed.), *The EU-Russian Energy Dialogue: Europe's Future Energy Security* içinde (ss. 1-21), New York: Routledge.
- Abay, E.G. (2024). “Rus Novatek Şirketi, Yangın Nedeniyle Baltık Denizi'ndeki Tesisinde Üretimi Durdurdu”, Anadolu Ajansı, 21 Ocak.
- Akçapa, M. (2020). *Rus Dış Politikasında Etkili Bir Aktör: Gazprom, Putin Dönemi Rusya-Sırbistan İlişkilerinde Enerji Faktörü*. Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.
- Alkin, K. ve Atman, S. (2006). Küresel Petrol Stratejilerinin Jeopolitik Açısından Dünya ve Türkiye Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, no.2006-48, İstanbul: Mega Ajans Matbaacılık.
- Amineh, M. P. ve Houweling, H. (2003). II. Caspian Energy: Oil and Gas Resources and the Global Market. *Perspectives on Global Development and Technology*, 2(3-4), 91-406.
- Armaroli, N. ve Balzani, V. (2011). Towards an Electricity-Powered World, *Energy & Environmental Science*, 1s, 3193-3222.
- Bağırzade, E. (2014). Azerbaycan- Türkiye Ortak Ekonomik Projelerinin Stratejik Önemi ve Bölgesel Yansımaları. Okan Yeşilot (Ed.), *Hazar'dan Karadeniz'e Stratejik Bakış* içinde (ss. 201-226), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Barton, B., Redgwell, C., Ronne, A. ve Zillman, D. N. (2004). *Energy Security Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment*. New York: Oxford University Press.
- Başay, E. (2022). “Avrupa, Enerji Krizinde Tedbirler Almayı Sürdürüyor”, Anadolu Ajansı, 10 Ağustos.
- Bilgin, M. (2005). *Avrasya Enerji Savaşları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bingöl, O. (2012). NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti. Türkiye ve Afganistan. M. Seyfettin Erol, Ertan Efegil (Ed.), *Türk Dış Politikasında Güvenlik Arayışları: “Temel Faktörler, Kavramlar, Süreç ve Gelişmeler”* içinde (ss. 169-204), Ankara: Barış Kitap.

- Güler, A. (2024). Avrupa Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Türkiye'nin Stratejik Önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(46), 455-470.
- Bireselioğlu, M. E. (2012). NATO'nun Değişen Enerji Güvenliği Algısı: Türkiye'nin Olası Konumu. *Uluslararası İlişkiler*, 9(34), 227-252.
- Blair, M. J. (1976). *The Control Of Oil*. New York: Macmillan Press.
- Bouchez, A. (2009). NATO'nun Enerji Güvenliği Yaklaşımı. Ahmet Küçükşahin (Ed.), *Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları Uluslararası Sempozyum* içinde (ss. 81-87), Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.
- BP (2023a). Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline, https://www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operationsprojects/pipelines/btc.html, (12.11.2023).
- BP (2023b). South Caucasus pipeline, https://www.bp.com/en_az/azerbaijan/home/who-we-are/operationsprojects/pipelines/scp.html, (12.11.2023).
- Ciuta, F. (2010). Conceptual Notes on Energy Security: Total or Banal Security?, *Security Dialogue*. 41(123), 122-144, DOI: 10.1177/0967010610361596.
- Çelikpala, M. (2014). Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı. *Uluslararası İlişkiler*, 10(40), 75-99.
- Decyk, R. (2009). Özel Sektör Perspektifinden Enerji Güvenliğinin Değerlendirilmesi. Ahmet Küçükşahin (Ed.), *Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları Uluslararası Sempozyum* içinde (ss. 89-99), Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.
- Dündar, C. ve Arıkan, Y. (2003). Enerji, Çevre ve Sürdürülebilirlik. *TMMOB Türkiye VI. Enerji Sempozyumu* içinde (ss. 325-343), Bildiriler Kitabı Ankara.
- EIA, (2013). <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=12911>, (01.04.2024).
- European Commission, (2000). Green Paper, Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply, Brussels, COM (2000) 769 final.
- European Commission, (2016). Commission Staff Working Document Accompanying the Document on an EU Strategy for Liquefied Natural Gas and Gas Storage.
- European Commission, Eurostat, (2020). Archive: EU energy mix and import dependency, https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Archive:EU_energy_mix_and_import_dependency#Oil, (12.11.2023).
- European Parliamentary Research Service (2019). EU Policies Delivering for Citizens Energy Supply and Security.
- Florini, A. ve Sovacool, B. K. (2009). Who governs energy? The challenges facing global energy governance, *Energy Policy*, 37, 5239-5248.
- Goldthau, A. ve Wittle, J. M. (2009). Back to the Future or Forward to the Past? Strengthening Markets and Rules for Effective Global Energy Governance, *International Affairs*, Vol.85, No.2, 373-390.
- Göral, E. (2023). The Impact of Energy Security on Turkish Foreign Policy, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi* (XIV-I):88-103.
- Greenspan, A. (2011). *Türbülans Çağı Yeni Bir Dünya Serüveni*, (Çev.) Nilgün Miler, İstanbul: Boyner Yayınları.
- International Energy Agency (2014). Energy Supply Security Emergency Response of IEA Countries. <https://www.iea.org/reports/energy-supply-security-the-emergency-response-of-iea-countries-2014>, (13.01.2024)
- International Energy Agency, (2006). World Energy Outlook 2006. <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2006>, (13.01.2024)

- Güler, A. (2024). Avrupa Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Türkiye'nin Stratejik Önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(46), 455-470.
- International Energy Agency (2023). World Energy Outlook 2023. <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2023>, (13.01.2024)
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2004). *Avrupa Birliği'nin Enerji ve Ulaştırma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu*, Hürrem Cansevdi (Ed.), İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.
- İlbaş, M. (2014). *Enerji-Politik Dünya ve Türkiye*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- İşeri, E. ve Oğuz, D.A. (2012). Yeni Enerji Jeopolitiğinde NATO'nun Enerji Güvenliğinde Tamamlayıcı Rolü ve Türkiye'nin Potansiyel Katkıları, *Gazi Akademik Bakış*, c.5 s.10, 229-248.
- Jane, M. (2020). *Rusya Federasyonu'nun Trans-Kafkasya Politikasının Analizi: Süreklilik Mi Dönüşüm Mü?*, Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.
- Jones, R. (2009). Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları Uluslararası Sempozyum içinde (ss. 43-63), Ahmet Küçükşahin (Ed.), Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.
- Kazancı, M. (2009). Türk enerji sektörü perspektifinden enerji güvenliğinin değerlendirilmesi. Ahmet Küçükşahin (Ed.), *Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları Uluslararası Sempozyum* içinde (ss. 65-80), Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.
- Kirton, J. (2006). The G8 and Global Energy Governance: Past Performance, St. Petersburg Opportunities. "The World Dimension of Russia's Energy Security" conference, sponsored by the Moscow State Institute of International Relations (MGIMO), Moscow, 21 April.
- Lesage, D., Graaf, T. V. ve Westphal, K. (2010). *Global Energy Governance in a Multipolar World*, UK: Ashgate Publishing.
- Ministry of Energy of the Russian Federation, (2010). Energy Strategy Of Russia for he Period up to 2030, Moscow.
- Montgomery, S. L. (2014). *Küresel Enerjiye Yön Veren Güçler 21. Yüzyıl ve Sonrası*, (Çev.) Evra Günhan Şenol, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Müller-Kraenner, S. (2007). *Energy Security*, London: Earthscan.
- Noreng, Q. (2004). *Ham Güç Petrol Politikaları ve Pazarı*, (Çev.) Nurgül Durmuş, Ankara: Elips Kitap.
- Öğütçü, M. (2010). Turkey and the Changing Dynamics of World Energy: Towards Cleaner and Smarter Energy, *Insight Turkey*, vol.12, no.3, 63-88.
- Paillard, C. A. (2007). Gazprom, the Fastest Way to Energy Suicide, Ifri Russia/NIS Center.
- Raim, B. (2018). "5 Ülke Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsü Konusunda Anlaştı", Anadolu Ajansı, 12 Ağustos.
- Redgwell, C. (2004). International Energy Security. Barton Barry, Catherine Redgwell, Anita Ronne, Donald N. Zillman (Ed.), *Energy Security Managing Risk in a Dynamic Legal and Regulatory Environment* içinde, New York: Oxford University Press.
- Sariahmetoğlu, N. (2014). Hazar'ın Stratejik Önemi ve Bölgesel Güvenlik Tehditleri. Okan Yeşilot (Ed.), *Hazar'dan Karadeniz'e Stratejik Bakış* içinde (ss. 7-60), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Satman, A. (2006). Dünyada Enerji Kaynakları. Atilla Sandıklı, Hasret Dikici Bilgin (Ed.), *Türkiye'de Enerji ve Kalkınma Sempozyumu* içinde (ss. 45-55), İstanbul: Tasam Yayınları.
- Sezer, A. (2011). *Mavi Düş, Tarihin Derinliklerinden Karadeniz'in Derinliklerine*, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Smil, V. (2003). *Energy at the Crossroads Global Perspectives and Uncertainties*, Cambridge, Massachusetts, London: MIT Press.

- Güler, A. (2024). Avrupa Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Türkiye'nin Stratejik Önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(46), 455-470.
- Stern, J. (2006). The Russian-Ukrainian gas crisis of January 2006, Oxford Institute for Energy Studies, <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/01/Jan2006-RussiaUkraineGasCrisis-JonathanStern.pdf>, (04.05.2024).
- Şahin, K. (2006). Rusya Federasyonu Enerji Sektörünün Yapısı, Sektörde Yaşanan Gelişmeler ve Rusya Federasyonunun G-8 başkanlığı, TC Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelismeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-.tr.mfa, (06.05.2023).
- Tamçelik, S. (2017). Afrika'da Enerji Güvenliği. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar (Ed.), *Afrika Politikası 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı* içinde (ss. 439-458), İstanbul: Beta Yayınları.
- TANAP (2023). <https://www.tanap.com/tanap-projesi>, (14.11.2023).
- Toth, F. (2009). Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları. Ahmet Küçükşahin (Ed.), *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası Sempozyum* içinde (ss. 23-42), İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.
- Uğurlu, Ö. (2009). *Çevresel Güvenlik ve Türkiye'de Enerji Politikaları*, İstanbul: Örgün Yayınevi.

Extended Abstract

Türkiye's Strategic Importance in Ensuring European Energy Supply Security

---

Energy is among the basic needs of every society. The problems experienced by countries in purchasing their energy needs from abroad constitute a serious energy security problem. Energy resources are unevenly distributed in the world. Energy resources are limited in western countries with high energy consumption. In developing countries, on the other hand, resources are abundant. Therefore, the struggle to possess energy resources and to dominate transportation routes and trade will be one of the causes of wars. Energy needs are largely supplied from hydrocarbon resources. Most of the energy used by humanity, including that used to generate electricity, is derived from fossil fuels. This has increased the need for oil and natural gas in particular. The 21st century has been a period in which countries have become increasingly interdependent. In this period, energy security has become an important area of inter-state struggle. Various energy security concerns arise for countries. For example, ensuring the physical security of pipelines, tankers and facilities is important. According to the EU, security of energy supply is the uninterrupted supply of energy to the market at affordable prices for the welfare of its citizens and the smooth functioning of the economy. Diversification of energy sources and routes is important for energy security. For this reason, Europe aims to diversify its energy supply and is turning to sources other than Russia, such as Caspian resources. Energy policies in the world cannot be considered separately from foreign, economic, industrial and defense policies. Western countries have intervened in the policies of oil producing countries for most of the 20th century to ensure the continuity of oil supply. EU countries are highly dependent on the Middle East and Russia to meet their hydrocarbon needs. This situation raises security issues in the EU's energy policies. Caspian region resources are of vital importance for Europe in terms of diversification of resources, price competition and energy security in meeting its oil and natural gas needs. Geopolitically important issues will be shaped by the competition between Russian-controlled pipelines to Europe and non-Russian-controlled pipelines. The EU imports most of its natural gas from Russia. Europe has prioritized and supported the construction of pipelines to transfer Caspian energy resources to the West. After examining issues such as regional security, construction cost and the policies of the countries, it was concluded that the line starting from the Caspian region should be transported to the west through Türkiye. This demonstrated the strategic importance of Türkiye in European energy supply security. Türkiye not only ensured energy supply security for Europe but also made energy source diversification possible. Most Russian oil is exported to Europe. Russia is also one of the leading countries in terms of natural gas production and dominates the European gas market. This means that Russia's energy policies could threaten the security of European energy supply. Exports through Russia's oil and gas pipelines provide Russia with political as well as economic power. For Russia, hydrocarbon resources are economically and politically strategic. In other words, Russia's natural resources not only ensure economic development but also determine its international position. Russia, whose economic growth depends on the sale of oil and natural gas, exports most of its energy to Europe. The problem for Europe is that energy supplier countries like Russia use this threateningly for their geopolitical interests. Türkiye's geopolitical position and its status as a major energy market, a bridge and terminal between source countries and Europe places Türkiye at the center of regional oil policy and strategy planning. Türkiye plays a key role in the transportation of hydrocarbon resources between east and west countries to the world markets. Türkiye supports pipeline projects to transport the hydrocarbon resources of the Caspian region to consumption centers at low cost. It aims to diversify the EU's alternatives and ensure Europe's secure energy flow. Recent developments have proved that Türkiye is an indispensable safe transit route. Türkiye is in the process of connecting itself to oil and natural gas producing regions with many projects completed, under construction and under design. Türkiye is an important geography for transit routes. Its economic and strategic importance has increased as a result of the energy transfer routes passing through the country.
